

ÜHEKSAS PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2023

Mt 7:13–14 (1Kn 18:21–26.36–39; Hb 4:1–2.9–13)

13 Minge sisse kitsast väravast, sest lai on värav ja avar on tee, mis viib hukatusse, ja palju on neid, kes astuvad sealt sisse!

14 Kuid kitsas on värav ja ahtake on tee, mis viib ellu, ja pisut on neid, kes selle leiavad.

Minge sisse läbi ahta värava, sest lai on värav ja avar on hukatusse ära viiv tee ning palju on selle kaudu sisse minejaid. Kui ahtake aga on värav ja kui vaearikas ellu viiv tee ning kui pisut on selle leidjaid.

Sissejuhatus

Esimese evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse järgi Alfeuse poeg Matteus, kelle Jeesus kutsus apostlite hulka Kapernaumas, kus ta pidas tõlneriametit (Mt 9:9). Pärast Jeesuse taevasseinemist tegutses Matteus esialgu Palestiinas; tema hilisema elu kohta meil kindlad teated puuduvad. Kiriku traditsioon märgib paikadena, kuhu ta oma kuulutustööga jõudis, Etioopiat, Pärsiat ja Partiat, kus ta olla ka märtrina surnud.

Vana pärimuse järgi kirjutanud Matteus oma evangeeliumi esmalt aramea keeles, hiljem olla see tõlgitud kreeka keelde. Evangeeliumi tekkeajaks peab varasem pärimus aega enne Jeruusalemma piiramist ja hävitamist aastal 70, uuemad autorid nihutavad evangeeliumi tekkeaja enamasti sellest hilisemaks (väites ühtlasi, et evangeeliumi autor on teadmata).

Üheks Matteuse evangeeliumi silmatorkavaks jooneks on Vana Testamendi prohvetikuulutuste täitumise rõhutamine. Sellest võib järeldada, et Matteusele oli oluline oma kaasmaalaste – ja usukaaslaste – veenmine selles, et Jeesus on tõesti tõotatud ja oodatud Messias. Teisalt on Matteuse evangeeliumis selgelt tajutav universaalsuse-taotlus, mis kinnitab, et ligipääs Kristuses ilmunud armule on avatud kõigile rahvastele.

Viimasest tunnistab ka Jeesuse sugupuu kohe evangeeliumi alguses. Kuigi see algab sõnadega «Jeesuse Kristuse, Aabrahami poja, Taaveti poja sugupuu» (Mt 1:1), ei ole selle eesmärgiks mitte ainult kinnitada Jeesuse juriidilist põlvnemist Taaveti kuninglikust soost, vaid rõhutada, et Jeesus on «Aabrahami poeg», s.t toosama tõotatud Seeme, kelle nimel «õnnistavad endid kõik maailma rahvad» (1Ms 22:28; vrd Gl 3:8).

Selle universaalsuse-taotlusega sobituvad suurepäraselt ka Matteuse evangeeliumi lõpusõnad: «Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal. Minge siis, tehke jüngriteks kõik rahvad, ristides neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse ja õpetades neid pidama kõike, mida mina olen teil käskinud! Ja vaata, mina olen iga päev teie juures ajastu lõpuni.» (Mt 28:18–20)

Laias laastus jaguneb Matteuse evangeelium kolmeks¹:

Mt 1:1–4:16	sissejuhatus ja ettevalmistus;
Mt 4:17–16:20	Jeesuse tegevus Galileas;
Mt 16:17–28:20	Jeesuse teekond Jeruusalemma, kannatused, surm, ülestõusmine ja taevasseminemine.

Matteuse jutustamislaad ei jäta muljet, nagu üritaks ta uskmatut või kõhklevat lugejat veenda, vaid pigem on tegemist selgitava ja õpetusliku tekstiga, mis on mõeldud juba olemasolevale kristlikule kogudusele, kes on juba ära tundnud või just ära tundmas oma kutsumust missiooniks kõigi rahvaste juures. Nii on, nagu öeldud, Matteuse evangeelium ühelt poolt üsna «juutlik» tekst oma rohkete Vana Testamendi tsitaatidega, teisalt aga – ka nendesamade tsitaatide valikut arvestades – avatud ka paganaille.

Suurepäraselt näitavad neid mõlemat poolt Jeesuse avaliku tegevuse alguse kohal seisvad prohvet Jesaja sõnad: «Sebulonimaa ja Naftalimaa, mere teel, sealpool Jordanit, paganate Galilea, rahvas, kes istub pimeduses, on suurt valgust näinud, ja neile, kes istuvad surma maal ja surma varjus – neile tõuseb valgus!» (Mt 4:15j; vrd Js 8:23–9:1), millele evangelist lisab: «Sellest ajast peale hakkas Jeesus kuulutama: «Parandage meelt, sest taevariik on lähedal!»» (Mt 4:17)

Keelelisi märkuseid

Kitsast – στενής – sõna στενός – «kitsas», «ahas» – omab kreeka keeles samasugust tähendusvarjundit, nagu vastavad eestikeelsed sõnad, s.t tegemist pole mitte ainult vastandiga laiale, vaid ka avarale, ruumikale, kergesti läbipääsetavale.

Lai – sõna πλατεῖα – «lai tänav» – on siin kasutusel omadussõnana «lai», «avar».

Avar – sõna εὐρύχωρος tähendab «avar», «ruumikas».

Tee – ἡ ὁδός – Sõna ὁδός tähendab nii «tee» kui «teekond» (s.t «käidud/parajasti käidav tee»)².

Mis viib – ἡ ἀπάγουσα – sõna ἀπάγω tähendab «ära viima».

Hukatusse – εἰς τὴν ἀπώλειαν – sõna ἀπώλεια – «hukatus», «häving» – tuleneb verbist ἀπόλλυμι – «hävitama», «purustama», «ära kaotama», «tapma», «hukkama», ka «laostama».

¹ Üks huvitav võimalus Matteuse evangeeliumi algusosa ülesehituse vaatllemisel on selle võrdlemine viie Moosese raamatuga: Mt 1 – alguslood (1Ms); Mt 2 – pagendus Egiptuses ja naasmine (2Ms); Mt 3 – Seadus (3Ms; vrd Mt 3:15); Mt 4 – kõrbes (4Ms); Mt 5–7 – Uus Seadus (5Ms).

² Vrd samast algtüvest pärineva venekeelse verbiga ходить – «käima».

Kuid – erinevates käsikirjades kasutatakse siin kas sõna τί – siin: «kui [väga]»³ – või ὅτι – «sest», «kuna».

Ahtake – τεθλιμμένη – sõna θλίβω tähendab «pressima», «ahistama», «survestama».⁴

Kes selle leiavad – οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν – sõna εὐρίσκω tähistab eeskätt taolist leidmist, millele ei eelne otsimine, vaid mis pigem sünnib ootamatult, hea õnne peale⁵, nii et parafrasides võiks tõlkida ka: «kes leiavad end sellelt teelt».

Sisuline analüüs

Jeesus võtab Mäejutluse õpetusliku (või «seadusandliku») põhiosa (Mt 5:21–7:12) kokku sõnadega: «Kõike siis, mida te iganes tahate, et inimesed teile teeksid, tehke ka nendele! See ongi Seadus ja Prohvetid.» Järgnevad salmid on osaks raamistusest, mille esimeseks pooleks on õndsaskiitmised (Mt 5:1–12) ning manitsus kirjatundjate ja variseride omast suuremale õigusele (Mt 5:13–20), teiseks pooleks aga erinevad hoiatavad pildid või mõistukõned, mille üldpealkirjaks võiks olla «Kaks teed» (Mt 7:13–27).

Sõnad kahest teest ja kahest väravast on iseenesest väga lihtsad ja kergestimõistetavad. Ometi on üks põhimõtteline küsimus, millele antavast vastusest sõltub, kuidas neid sõnu tõlgendada, ja nimelt: kas tegemist on üldiste õpetussõnadega või konkreetselt Mäejutluse kokkuvõttega? Viimasel puhul tuleb nende mõistmisel lähtuda samast vastandusest, mis läbib kogu Mäejutlust: «Te olete kuulnud, et muistsele põlvele on öeldud...» – «Aga mina ütlen teile...» (Mt 5:21j), ning: «Kui teie õigus ei ole märksa suurem kui kirjatundjate ja variseride oma, siis te ei saa taevariiki!» (Mt 5:20)

Ahas värav ja vaearikas tee oleks sellisel juhul Mäejutluses antud juhtnööride järgimine, lai värav ja avar tee aga kirjatundjate ja variseride kombel väline kirjatähed kinni hoidmine, samal ajal kui süda on Seaduse õigest täitmisest kaugel. Lisavarjundi annab võrdlus paganatega (Mt 5:47; 6:7.32), tuletades meelde seda, mida prohvet Eelija ütles Karmeli mäel Iisraeli rahvale: «Kui kaua te lonkate kahe karguga? Kui Issand on Jumal, siis käige Tema järel; aga kui Baal on see, siis käige tema järel!» (1Kn 18:21)

Taolise tõlgendusviisi kasuks räägib asjaolu, et ellu viiv tee pole mitte lihtsat kitsas, vaid see on ka vaearikas, ahistusterohke (vt vastavat keelelist märkust): see on ristitee, teekäimine koos Kristusega. Jeesus viitab sellele juba Mäejutluse alguses: «Õndsad olete teie, kui teid minu pärast laimatakse ja taga kiusatakse ja teist valega kõiksugust kurja räägitakse. Olge rõõmsad ja hõisake, sest teie palk on suur taevas! Just samamoodi on taga kiusatud ka prohveteid enne teid.» (Mt 5:11j)

³ Sellest lähtub 1989. aasta Uue Testamendi tõlge.

⁴ 1739. aasta Piiblis: «waewalinne». Elmar Salumaa tõlgib originaalis kasutatud täisminevikku silmas pidades mitte eriti õnnestunult: «ahendatud» (Matteuse rõõmusõnum. Tallinn 2001. Lk 213).

⁵ Meenutagem siinkohal Archimedese kuulsat vanniskäiku.

Nii on Jeesuse sõnad kahest teest ja kahest väravast mitte ainult üleskutse, vaid ka hoiatus – kainestav hoiatus kõigile neile, kes olid vaimustunult Jeesuse ümber kogunenud ja arvasid, et on valmis Teda järgima. Jeesus teadis algusest peale, et Tema tee on ristitee – see ei tulnud Talle Tema viimasel Jeruusalemmas-käigul üllatusena, vaid Ta teadis seda ka siis, kui Tema ümber ei kõlanud mitte Tema ristilöömist nõudvad, vaid Teda ülistavad hüüded.

See, mida Jeesus nõuab Mäejutluses neilt, kes tahavad Talle järgneda – oma vaenlaste armastamine, andeksandmine, teise põse ette keeramine, Seaduse mõtte, mitte kirjatähe järgimine, tingimusetu usaldus Taevase Isa suhtes –, iseloomustab esmalt Teda ennast, tähistades suurel määral justnimelt seda, mida kujutab endast Tema ristitee – elu jäägitus eneseandmises.

Lai tee on eneseõiguse ja eneseõigustuste, mugavuse ja vooluga kaasa minemise tee ning, nagu näitavad järgnevad sõnad valeprohveteist, ka silmakirjatsemise ja vagatsemise tee. See on tee, mis ei saa viia kuhugi mujale kui hukatusse, sest sellel käimise hinnaks on ainsa ellu viiva tee – Kristuse – hülgamine. Suured sõnad ja head teod ei aita, inimese võib päästa üksnes arm, millega Jumal inimese Kristuses omaks võtab: «Paljud ütlevad mulle tol päeval: «Issand, Issand, kas me ei ole Sinu nimel ennustanud ja Sinu nimel kurje vaimu välja ajanud ja Sinu nimel teinud palju vägevaid tegusid?» Ja siis ma tunnistan neile: Ma ei ole teid kunagi tundnud, minge ära minu juurest, te ülekohtutehijad!» (Mt 7:22j)

Siit järeldub, et kuigi tegemist on eeskätt Mäejutlust kokku võtvate õpetussõnadega, puudutavad need siiski kogu inimese elu ja iseäranis kristlaseks olemist üleüldiselt: Jeesuse poolt Mäejutluses esitatud nõuete järgimine ei saa kanda igavese elu vilja, kui see pole samaaegselt täiesti teadlikult valitud käimine koos Kristusega, Tema järgimine oma risti enda peale võttes ja valmis olles Tema pärast oma elu kaotama: «Kes ei võta oma risti ega järgne mulle, see ei ole mind väärt. Kes oma elu leiab, kaotab selle, ja kes oma elu kaotab minu pärast, leiab selle.» (Mt 10:38j)

Elutee käimine on raske ja vaevarikas, see on täis ahistusi, katsumusi, kannatusi, tihtipeale ka tagakiusu. Ahtast väravast ei saa ilma mingigi pingutuseta sisse marssida, vaid ennast tuleb koomale tõmmata, väikseks teha, võib-olla koguni läbipääsmatuna näivast pilust läbi pressida – või lausa tunnistada, et see ongi võimatu ning ainus, kes saab selle meile võimalikuks teha, on Tema, kes on nii tee (Jh 14:6) kui värav (vrd Jh 10:7.9).⁶

Vahel küsitakse, kas värav – olgu kitsas või lai – asetseb tee alguses või lõpus. Tundub olevat tõenäoline, et pigem lõpus, kuid arvatavasti polegi see tähtis, kuna õigupoolest

---

⁶ Tekstikäsitluse autorile meenub siinkohal Hiiumaal elanud kunstniku Ott Lambingu (1955-2019) suurepärase maal risti kandvast Kristusest, kes käib mööda ristikujulist teed, mis on erinevalt seda ümbritsevast viljatust kõrbest kaetud halja rohu ja lilledega.

näivad tee ja värav olevat identsed – iseäranis seetõttu, et viimselt on nii teeks kui väravaks Kristus. Hoopis huvitavam on aga see, et Jeesus kõneleb ühelt poolt neist, kes *astuvad sisse* laiast väravast, ja teiselt poolt nendest, kes *leiavad* ahta värava ja vaevarikka või ahistustest märgistatud tee. Tegemist näib olevat mitte lihtsalt stilistilise, vaid sisulise erinevusega: hukatuseteed mööda astutakse ise, elutee aga «viib» eesmärgile – või õigemini: see, kes selle leiab, ongi juba leidnud elu, kuna ta on leidnud Kristuse.⁷

Ilmutusraamatu järgi on taevast Jumala juurest alla tuleval pühal linnal, uuel Jeruusalemmal, kaksteist pärlist väravat, mida «ei lukustata päeval, ent ööd seal ei olegi» (Ilm 21:25). Siiski on ka neid, kes jäävad välja – need, kes armastavad ja teevad valet –, ning selleks, et väravast sisse pääseda ning süüa elupuust, on vaja pesta oma rüüd Jumala Talle veres (Ilm 22:14j; vrd Ilm 7:14). Kaks teed – elu tee ja surma tee – on tee koos Kristusega ja tee ilma Kristuseta. Need, kes leiavad ja valivad Kristuse tee, peavad teadma, et see pole lihtne ega kerge, vaid ahas ja vaevarikas ristitee, mis ainsana viib inimese igavesse ellu. Küllap see on ka põhjus, miks neid, kes selle leiavad ja selle leidnuna seda mööda käia söandavad, on Kristuse sõnul vaid pisut.

Jutluseks

EELK Kirikukäsiraamatu järgi on Nelipühale järgneva üheksanda pühapäeva teemaks «Tõde ja eksitus». Muuhulgas öeldakse pühapäeva sissejuhatuses: «Kristlasel tuleb elus võidelda, et eraldada tõde valest ja õige väärast.»

Kirikukäsiraamatu lugemiskava teise lugemisaasta Vana Testamendi lugemine (1Kn 18:21–26.36–39) kõneleb prohvet Eelija vastasseisust Baali prohvetitega. Pühapäeva teemat ja Evangeeliumi arvestades võib sellest kesksena tuua välja Eelija sõnad rahvale: «Kui kaua te lonkate kahe karguga? Kui Issand on Jumal, siis käige Tema järel; aga kui Baal on see, siis käige tema järel!» Inimesed peavad valima, kas järgida tõde või valet, tõelist Jumalat või valejumalaid, kas käia elu- või surmateed.

Teise lugemisaasta Epistel (Hb 4:1–2.9–13), mille võiks õigupoolest lugeda koos vahepealsete salmidega, lisab – eriti juhul, kui loetakse kõik salmid – õige ja vale vahel vahetegemisele ustavuse ja püsivuse mõõtme, rõhutades õige meelsuse ja südamehoiaku tähtsust igavese elu tee käimisel.

Pühapäeva Evangeelium näitab, et kuigi iga inimene peab tegema valiku, ei ole igavese elu leidmine siiski mitte tema oma tegu, vaid kinni haaramine Jumala armust Kristuses, kes on tee ja tõde ja elu. Samas ei tähenda Kristuse kasuks otsustamine lihtsat ega mugavat kulgemist, vaid täie teadlikkusega ristiteele asumist, koguni oma elu kaotamise hinnaga, et leida see viimaks taas igaveseks.

---

⁷ Originaalis kasutatakse nii minemisest kui leidmisest kõneldes oleviku ajavormi.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesus lõpetab Mäejutluse kokkuvõttega, mis näitab, et inimene peab tegema radikaalse valiku elu ja surma vahel: surma tee on elu iseenele, ükskõik, kas oma õigusele, kasule või millelegi muule rajanedes, elutee on aga elu koos Kristusega. Kolmandat valikut ei ole: need, kes arvavad, et nad saavad hakkama ilma Kristuseta, lähevad hukatusse, ning ainult need, kes leiavad Kristuse ja otsustavad Tema kasuks, võivad pärida igavese elu.
2. See ei tähenda, nagu piisaks vaid abstraktses otsustamisest Kristuse kasuks. Kristuse kasuks otsutamine tähendab Tema järgimist – kõiges selles, mida Ta õpetab (sh Mäejutluses), ning kõiges selles, mida Ta on teinud. See tähendab, et elutee on ilmtingimata ristitee – see on enesest loobumise, armastuse, andeksandmise, teise põse ette keeramise, ustavuse ja Jumala jäägitu usaldamise tee, mis on siin maailmas kõike muud kui lihtne ja mugav. See on oma elu Kristuse pärast kaotamise tee, mis väga sageli viib inimese vastuollu teda ümbritseva maailmaga või teeb ta vähemalt maailma silmis naeruväärseks. Kristuse – ja see tähendab ka, et iga kristlase – tee on vaevarikas ja ahistusterohke, ning värav, millest ta peab taevalinna jõudmiseks läbi minema – kuigi see on pärlivärav – on ahtake ja raskestiläbitav.⁸
3. Igavesse ellu jõudmine ei ole siiski inimese teene, vaid Jumala armukingitus, kuna tee, mis meid sinna viib, on Kristus ise. Tema on andnud kõik, Tema ise on esimene, kes on kõiges käinud nii Mäejutluses esitatud põhimõtete järgi kui ka ristiteed, mille lõpul seisvaks väravaks ongi Kolgata rist. Enda Tema kätte andmine, Tema ristile heitmine on ainus viis leida ja pärida igavene elu. Neid, kes söandavad sellele teele asuda ja selle värava leiavad, on Kristuse sõnul paraku vaid pisut – aga see ei tähenda, nagu tahaks Ta kellegi ees teed sulgeda ja väravat lukustada. Vastupidi, Tema kutse kõlab endiselt: «Minge sisse kitsast väravast!»

---

⁸ Võib-olla viitab ahistustele ja vaevale ka see, et taevalinna väravateks on pärlid – teatavasti tähendab pärl moodustumine molluskile, kelle koojas pärl tekib, valu ja kannatusi.